

А. А. ЯКОВЛЄВ,
кандидат юридичних наук, заступник головно-
го вченого секретаря НАПрН України

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ: ДОСВІД І СУЧАСНІСТЬ УКРАЇНИ

У статті визначено основні етапи конституційного становлення та розвитку інституту глави держави у незалежній Україні, проаналізовано генезу функцій цього органу державної влади, а також охарактеризовано основні елементи конституційно-правового статусу глави держави. Автор досліджує роль глави держави в процесі триваючої нині конституційної модернізації. Дається комплексна характеристика конституційних перспектив зміни форми правління в Україні з урахуванням досвіду політичної реформи 2004 та 2014 рр., а також сучасного стану розвитку системи державної влади України.

Ключові слова: конституційний процес, глава держави, президент, конституційне право, форма правління, повноваження глави держави.

Постановка проблеми. Процес триваючої конституційної модернізації в Україні логічно пов'язаний як з удосконаленням системи публічної влади в цілому, оптимізацією її структури та формуванням нових, більш ефективних механізмів взаємодії її головних елементів, так і з більш чітким визначенням ролі та конституційно-правового статусу окремих органів державної влади. Усталено одним з ключових суб'єктів процесу реалізації державної влади в Україні є глава держави, що робить інститут президентства важливою частиною загального реформування системи державної влади в Україні, який здатен забезпечити успішність конституційної реформи в цілому. З цього погляду вивчення та науково-правове осмислення специфіки розвитку інституту глави держави в конституційному процесі сучасної України є одним із найважливіших завдань науки конституційного права.

Дослідженням цього питання займалися такі вчені, як Ю. Барабаш, Ф. Бурчак, І. Процюк, В. Скрипнюк, О. Совгіря, М. Цвік, Н. Шукліна та ін.

Виклад основного матеріалу. Актуальність звернення до зазначеної проблеми зумовлюється декількома факторами. По-перше, як зазначає Ю. Барабаш, до сьогодення на теренах пострадянських республік не можна вважати вирішеною проблему визначення статусу президента як глави держави, яка в реальності спричиняє виникнення цілого ряду складних теоретичних і практичних суперечностей у функціонуванні системи державної влади [1]. Справді, як в Україні, так і в інших країнах, що виникли на просторі колишнього СРСР, посада президента виявилась однією з ключових не

лише в системі публічної влади, але й у процесі запровадження демократичних перетворень. Значною мірою це зумовлювалось концентрацією главами пострадянських держав значного числа повноважень (у тому числі й дискреційного характеру), які були покликані забезпечити швидкі темпи демократизації та прискореного реформування економічної, політичної, соціальної та інших сфер суспільного життя. Утім наразі дедалі більш актуальним та значимим стає з'ясування того, наскільки зазначені моделі «посилення» президентської влади відповідають новим реаліям, які вже не можна описувати поняттями «початкової демократизації» або «формування транзитивної демократії». При цьому для України зазначена проблема має виняткове значення й з огляду на те, що однією з цілей політичної реформи 2004 і 2014 рр. і відповідного внесення змін до Конституції України був саме перерозподіл повноважень у системі взаємодії «президент – парламент – уряд», який супроводжувався звуженням президентських повноважень у частині його впливу як на законодавчу, так і на виконавчу гілки державної влади. По-друге, не можна не відмітити того, що існування «сильної» президентської влади актуалізує питання переосмислення або уточнення класичної тричленної моделі поділу державної влади на відповідні гілки (виконавча, законодавча і судова влада). Серед вітчизняних конституціоналістів на цю проблему звертав увагу Ф. Бурчак, який стояв на позиціях доповнення класичної моделі щонайменше ще однією гілкою влади, якою він називав президентську владу [2]. На це ж звертає увагу В. Скрипнюк, яка пише, що в реальності проблема

полягає навіть не стільки у визначенні обсягу повноважень глави держави, скільки у «фактичному створенні у загальній системі державної влади нової гілки, що, зрештою, вимагає докорінної перебудови всієї системи стримувань і противаг при поділі державної влади» [3]. До речі, зазначене питання, крім свого теоретично-наукового виміру, має й суто практичні експлікації, адже наразі закріплена частиною 1 ст. 6 Конституції України норма про три гілки влади не дає змоги чітко встановити, у яких саме відносинах перебуває президент з виконавчою гілкою влади. На проблематичність цієї конституційної формули в українських реаліях наприкінці минулого століття звертали увагу М. Цвік та І. Процюк [4]. Очевидно, що зазначена проблема має знайти свою відповідь у процесі конституційної модернізації, що дозволить не лише надати більшої конституційно-правової визначеності статусу Президента України, але й убезпечуватиме країну від ймовірних державно-правових конфліктів та протистоянь між вищими органами державної влади. По-третє, говорячи про роль Президента України у конституційному процесі, слід звернути увагу на те, що цей інститут є не тільки об'єктом конституційної модернізації, але й активним суб'єктом процесу реформування чинної Конституції України. Зокрема, саме Президент України виступив одним з головних ініціаторів утворення та учасників діяльності Конституційної комісії, яка, власне, й покликана розробити конкретні пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Конституції України або ж розробки її нової редакції. Зазначена активність глави держави часто стає предметом критики (особливо представниками політичної опозиції або опозиційно налаштованих юристів), що актуалізує проблему визначення засад, повноважень та меж участі глави держави у конституційному процесі сучасної України.

Як такий інститут глави держави усталено відіграв важливу роль у державно-правовому та конституційному розвитку України починаючи ще з князівської доби та часів козаччини. При цьому заслуговують на увагу й конституційні проекти початку ХХ ст. Зокрема, проектом Урядової Комісії з розробки Конституції Української Держави (Основний Державний Закон УНР) передбачалось, що глава держави є одночасно й главою виконавчої влади. Розділ 5 зазначеного проекту передбачав доволі широкий повноваження глави держави, який поставав не тільки главою виконавчої влади, але й виконував функцію «вищого догляду за законністю урядування» [5]. Так само вартує на згадку й проект Конституції УНР О. Ейхельмана, яким також передбачалось введення посади Федерально-державного Голови. При цьому сам О. Ейхельман пропонував визначити конституційно-правовий статус глави держави в такий

спосіб: «Федерально-державний Голова є зверхній орган Виконавчої Влади у всьому цивільному і військовому управлінні» [5]. Водночас у параграфі 96 згаданого проекту було доволі докладно викладено функції глави держави, до яких, зокрема, пропонувалось віднести: верховний нагляд за системою військового і цивільного управління; забезпечення законності та ефективності функціонування системи державного управління; забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки держави; призначення верховних ревізій за діяльністю цивільних та військових управлінських установ; затвердження цивільних та військових урядовців; підписання від імені держави міжнародних договорів; оголошення від імені держави війни та укладання миру; представництво держави у зовнішніх зносинах; затвердження надзвичайних видатків, що не внесені до бюджету, тощо. Звісно, жоден з цих проектів так і не було реалізовано, але вони все одно засвідчують ту незаперечну увагу, яку приділяли інституту глави держави тогочасні юристи, які працювали в галузі конституційного права, зокрема – над розробкою проектів нової Конституції.

На початку 90-х рр. ХХ ст. разом із поступовою демократизацією системи державної влади проблема визначення статусу глави актуалізувалась знову. Так, 5 липня 1991 р. було прийнято Закон УРСР «Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР», а також закони «Про Президента Української РСР» і «Про вибори Президента Української РСР». Як зазначають О. Совгира та Н. Шукліна, прийняттю цих законів передувало внесення відповідних змін і доповнень до чинної на той час Конституції, у результаті чого 1 грудня 1991 р. відбулися вибори президента, під час яких уперше в історії України на конституційній основі шляхом прямих виборів було обрано Президента України [6]. Не менш рельєфно роль інституту глави держави проявилась у процесі розробки Конституції України 1996 р. Зокрема, один із розробників проекту нової Конституції Л. Юзьков, характеризуючи конституційно-правовий статус президента, писав: «Виконавча влада здійснюється Президентом, Віце-Президентом, Кабінетом Міністрів і державною адміністрацією. Президент є главою держави і главою виконавчої влади. Він підписує закони і має право відкладального вето. Його повноваження обмежують функціями виконавчої влади. Конституція має забороняти будь-які форми його тиску на Парламент» [7]. Фактично ця позиція була відображена в нормах ст. 175 проекту 1992 р., а ст. 178 визначила доволі широкий перелік повноважень Президента України, до яких належали такі: гарантування забезпечення прав і свобод

громадян, державної незалежності, дотримання і виконання Конституції та законів; представлення України у міжнародних відносинах; внесення проекту державного бюджету; здійснення управління державним майном у передбачених законом випадках; керівництво виконавчою владою; визначення напрямів виконавчої діяльності Кабінету Міністрів України; призначення та звільнення з посад міністрів та посадових осіб виконавчої влади; призначення та звільнення з посад голів обласних і міських управ; керівництво здійсненням зовнішньої політики; прийняття рішення про оголошення стану війни та використання Збройних Сил України; здійснення помилування осіб, засуджених судами України; скасування актів міністрів, керівників інших центральних і місцевих органів виконавчої влади у разі їх невідповідності Конституції, законам України, указам Президента України тощо. Згодом статус Президента України як глави держави і глави державної виконавчої влади було відображено у Конституційному Договорі (ст. 19), який, за словами А. Крусян, став актом, за своєю юридичною силою прирівняним до Конституції і одночасно важливою частиною новітнього конституційного процесу в Україні [8]. Як відомо, в остаточному варіанті положення про те, що президент очолює виконавчу владу, не потрапило до тексту Конституції 1996 р. Так, у проекті Конституції України, який був підготовлений Робочою групою Конституційної комісії України в редакції від 15 листопада 1995 р., стаття 103 містила наступні положення: а) президент є главою держави; б) президент є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції і забезпечення громадянської злагоди у суспільстві; в) президент забезпечує узгодженість у діяльності органів державної влади, їх взаємодію з органами місцевого самоврядування [9]. Утім сама логіка конституційного процесу середини 90-х рр. минулого століття переконливо довела, що саме інститут президента, а також визначення конституційно-правового статусу цього органу державної влади викликали основні суперечки юристів, які вважали розв'язання цього завдання одним з головних завдань розробки Конституції та формування такої системи державної влади, яка б забезпечила швидку демократизацію України, збільшення її економічного потенціалу, поглиблення і практичне забезпечення принципів правової і соціальної держави. Щоправда, ані у 1996, ані у 2004 р. в тексті Конституції, як зазначає О. Петришин, так і не було «безпосередньо зазначено, якою саме – президентсько-парламентською чи парламентсько-президентською – республікою має стати Україна» [10]. Звісно, сам факт наявності чіткої конституційної норми, яка б визначала

форму державного правління в Україні, не може сприйматись як певна мета розвитку інституту глави держави й одночасно як одне із завдань конституційної модернізації. У реальності йдеться лише про те, що розвиток Української держави має супроводжуватись розробкою і запровадженням прозорої і зрозумілої конституційно-правової моделі державної влади, в якій би рівень повноважень конкретно взятих органів державної влади відповідав рівню відповідальності за стан справ у тій чи іншій сфері. Невипадково, що однією з основних підстав для критики політичної реформи 2004 р. та повернення до Конституції 2004 р. в 2014 р. став не сам факт запровадження парламентсько-президентської форми правління, а ті численні «нелогічні положення» та «дискусійні моменти», про які пише А. Береза [11].

Водночас проблема конституційно-правового визначення статусу глави держави тісно пов'язана з поняттям «юридико-фактичної конструкції глави держави», яка враховує не тільки юридичні норми, але й реальні (фактичні) повноваження глави держави та його роль у функціонуванні системи державної влади [12]. Серед вітчизняних фахівців про це пише В. Сухонос, який характеризує специфіку системи республіканського правління, наголошує на тому, що принциповим моментом є те, в який спосіб реалізуються владні повноваження глави держави в контексті його взаємодії з урядом та вищими представницькими органами державної влади [13]. З цього погляду необхідно визнати, що практично у всіх без винятку пострадянських республіках інститут глави держави відіграв одну з головних ролей як у процесі визначення загального курсу державної політики (і зовнішньої, і внутрішньої), так у функціонуванні публічної влади в цілому. До речі, переконливим свідченням ролі цього інституту для України можуть виступити події середини 90-х рр., коли процес розробки і прийняття Конституції України супроводжувався постійними суперечками щодо вибору тієї чи іншої форми правління, які, у свою чергу, були покликані з'ясувати головним чином характер співвідношення між парламентом та главою держави. У сфері науково-теоретичних конституційно-правових досліджень цей процес проходив паралельно з намаганням чіткого визначення належності інституту президента до тієї чи іншої гілки державної влади. Наприклад, такий визнаний вітчизняний фахівець у галузі конституційного та адміністративного права, як В. Авер'янов, доводив, що компетенційно президент належить саме до виконавчої гілки влади, що дозволило йому обґрунтувати положення про наявність в Україні специфічної моделі виконавчої влади, яка описувалась ним як «управлінська модель складного центру». Як писав

зазначений дослідник: «специфічність даної моделі виконавчої влади в тому, що... уряд входить до неї саме як окрема, самостійна структурна ланка системи органів, а президент – лише функціонально, через певний обсяг своїх повноважень у сфері виконавчої влади» [14]. До цієї ж думки пристає В. Шаповал, який пише: «реалії свідчать, що Президент України є ключовою складовою конституційно встановленої системи виконавчої влади... характер його компетенційних зв'язків з Кабінетом Міністрів України, "поширений" практикою поза їх конституційним визначенням, унаочнює таку роль Президента України» [15]. Реформа 2004 р. та події 2014 р. дещо змінили цей статус Президента України в частині звуження його повноважень у сфері виконавчої влади, а також перетворення цього інституту на відносно самостійну гілку влади [16]. Утім непослідовність та незавершеність цієї реформи мала для розвитку інституту президентства в Україні не стільки позитивні, скільки негативні наслідки. Ці негативні наслідки В. Погорілко та В. Федоренко описували поняттями «невиправданої політичної конкуренції між главою держави, урядом і парламентом» та «дуалізму виконавчої влади» [17]. Утім зазначений конституційний досвід має обов'язково враховуватись у процесі триваючої нині конституційної модернізації, оскільки одним із завдань конституційного процесу є не просто пошук нових моделей організації і функціонування системи державної влади, але й урахування тих проблем і помилок, які давались взнаки в ході попередніх спроб внесення змін і доповнень до Конституції України.

Отже, характеризуючи специфіку функціонування та реальний конституційно-правовий статус Президента України, слід визнати як у конституційній історії незалежної України, так і сьогодні він був і залишається одним з найвпливовіших інститутів державного управління [18]. Згідно з Конституцією України він є главою Української держави, гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Однак протягом практично всього періоду незалежного державотворення інститут Президента України не мав відповідного законодавчого регулювання, оскільки Закон Української РСР «Про Президента Української РСР» № 1295-ХІІ від 5 липня 1991 р. вже давно застарів і морально, і юридично, і технічно. Спроби прийняття окремих законів, які б регулювали певні аспекти набуття та припинення повноважень Президента України і його діяльності, не призводили до позитивного результату. Фактично за роки незалежності України було прийнято лише Закон України «Про вибори Президента України», який не був стабільним і змінювався під кожні вибори Президента України. З огляду на це паралельно з розробкою політичної

реформи 2004 р. окремі вітчизняні науковці обгрунтовували доцільність прийняття спеціального законодавчого акта, який би регулював питання функціонування інституту Президента України. Зазначені пропозиції видаються цілком слушними й у контексті конституційної модернізації. Справді, наразі видається необхідним не лише загальне конституційне визначення місця і статусу Президента України в конституційній моделі організації і функціонування державної влади, але й розробка тих норм, які б могли конкретизувати статус і повноваження Президента України у спеціальному законі.

На нашу думку, цей шлях має реалізовуватись насамперед через більш чітке законодавче визначення повноважень Президента України щодо трьох гілок державної влади.

Зрозуміло, що чи не найбільш складним було і залишається питання правового регулювання взаємодії президента з парламентом. Відповідь на нього неможлива поза концептуальним з'ясуванням тієї форми державного правління, яка є найбільш оптимальною для України. Адже, як доводить В. Сухонос, конституційно-правовий статус глави держави і форма правління є тісно взаємопов'язаними і розв'язання будь-якого з цих питань неможливе поза контекстом іншого [19]. У цьому сенсі найбільш оптимальним видається збереження закріпленої Конституцією України моделі парламентсько-президентської республіки.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можемо сформулювати такі висновки. По-перше, одним із визначальних напрямів конституційної модернізації в Україні має стати вдосконалення інституту глави держави в частині більш чіткого конституційно-правового визначення його статусу, а також формування нових механізмів і гарантій його взаємодії з іншими органами державної влади. З цього погляду видається доцільним внесення до тексту Конституції України відповідних статей, які б врегулювали повноваження та функції Президента України в процесі його взаємодії з органами законодавчої, виконавчої і судової влади. По-друге, важливим кроком конституційного визначення статусу глави держави є закріплення основних принципів, якими він керується у своїй діяльності. На думку автора, до них мають бути віднесені принципи: верховенства права; законності та верховенства Конституції та законів України над іншими нормативно-правовими актами; демократичності; гуманності та пріоритету прав і свобод людини і громадянина; поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову; персональної відповідальності за прийняті рішення; гласності. Водночас за Президентом має бути збережено статус гаранта державного суверенітету, територі-

альної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. По-третє, видається доцільним збереження діючої процедури усунення глави держави в порядку імпічменту, коли справа про імпічмент розслідується спеціальним парламентським органом (спеціальною тимчасовою слідчою комісією), а усунення Президента України шляхом імпічменту можливе лише за рішенням Верховної Ради України (ст. 111 Конституції України). Тобто процедура імпічменту Президента України має залишатись виключно парламентською процедурою, порядок вчинення якої

регулюється нормами Регламенту, який нині має силу закону.

Звісно, процес удосконалення конституційно-правового статусу Президента України як глави держави є складним і багаторівневим, що включає у себе не лише модернізацію Конституції України, але й розробку цілого ряду законодавчих актів. Однак саме від його успішності значною мірою залежать і майбутні перспективи розвитку системи державної влади, оскільки інститут глави держави залишався і залишається одним з ключових у конституційному розвитку незалежної України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш Ю. Г. Нариси з конституційного права / Ю. Г. Барабаш. – Х. : Право, 2012. – С. 108.
2. Бурчак Ф. Г. Президент України / Ф. Г. Бурчак. – К. : Ін Юре, 1997.
3. Скрипнюк В. М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти : монографія / В. М. Скрипнюк. – К. : Логос, 2010. – С. 255.
4. Цвік М. Про державно-правову природу влади Президента України в системі розподілу влад / М. Цвік, І. Процюк // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1999. – № 1 (16). – С. 51–61.
5. Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. – К. : Філософ. і соціол. думка, 1992. – С. 141.
6. Совгіря О. В. Конституційне право України / О. В. Совгіря, Н. Г. Шукліна. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – С. 435.
7. Юзьков Л. Від Декларації про державний суверенітет України до Концепції нової Конституції України / Л. Юзьков // Конституція незалежної України : у 3 кн. / під заг. ред. С. Головатого. – К. : Укр. Правн. Фундація, 1995. – Кн. 1. – С. 11.
8. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм : монографія / А. Р. Крусян. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – С. 426–427.
9. Конституція незалежної України : у 3 кн. / під заг. ред. С. Головатого. – К. : Укр. Правн. Фундація, 1995. – Кн. 2, ч. 1. – С. 79–80.
10. Петришин О. В. Форма правління в Україні: досвід та пошук конституційної моделі / О. В. Петришин // Вісн. Конституц. Асамблеї. – 2013. – № 1. – С. 264.
11. Береза А. В. Реформування публічної влади: сучасні концепції та політична практика : монографія / А. В. Береза. – К. : Логос, 2012. – С. 288–290.
12. Чиркин В. Е. Глава государства. Сравнительно-правовое исследование / В. Е. Чиркин. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2013. – С. 29.
13. Сухонос В. В. Інститут глави держави в умовах республіки: конституційно-правовий та історико-теоретичний аспекти : монографія / В. В. Сухонос. – Суми : Унів. кн., 2011. – С. 12.
14. Авер'янов В. Б. Вибрані наукові праці / В. Б. Авер'янов. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – С. 119.
15. Шаповал В. М. Конституція і виконавча влада / В. М. Шаповал. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 69–70.
16. Конституційне право України / за ред. В. П. Колісника, Ю. Г. Барабаша. – Х. : Право, 2008. – С. 303.
17. Погорілко В. Ф. Конституційне право України / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : КНТ, Ліра-К, 2011. – С. 345.
18. Скрипнюк О. В. Курс сучасного конституційного права України : акад. вид. / О. В. Скрипнюк. – Х. : Право, 2009. – С. 312.
19. Сухонос В. В. Інститут глави держави в конституційному праві : монографія / В. В. Сухонос. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – С. 135–173.

REFERENCES

1. Barabash Yu. (2012) *H. Narysy z konstytutsiinoho prava [Essays on constitutional law]* Kh. : Pravo [In Ukrainian].
2. Burchak F. H. (1997) *Prezydent Ukrainy [President of Ukraine]* K. : In Yure [In Ukrainian].
3. Skrypniuk V. M. (2010) *Rozvytok systemy derzhavnoi vlady v Ukraini: konstytutsiino-pravovi aspekty [Development of state power in Ukraine: Constitutional Aspects]* K. : Lohos [In Ukrainian].
4. Tsvik M., Protsiuk I. (1999) Pro derzhavno-pravovu pryrodu vlady Prezidenta Ukrainy v systemi rozpodilu vlad [On state-legal nature of the authority of the President of Ukraine in the separation of powers] *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy -Bulletin of the Academy of Sciences of Ukraine, 1 (16), 51–61.* [In Ukrainian].
5. *Konstytutsiini akty Ukrainy. 1917–1920. Nevidomi konstytutsii Ukrainy (1992) [Constitutional acts of Ukraine. 1917–1920. Unidentified Constitution of Ukraine]* Filosofska i sotsiologichna dumka, 1992 [In Ukrainian].
6. Sovhyria O. V., Shuklina N. H. (2007) *Konstytutsiine pravo Ukrainy [Constitutional law of Ukraine]* K. Yurinkom Inter [In Ukrainian].
7. Yuzkov L. (1997) *Vid Deklaratsii pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy do Kontseptsii novoi Konstytutsii Ukrainy [From the Declaration of State Sovereignty of Ukraine to the Concept of the new Constitution of Ukraine]* Konstytutsiia nezalezhnoi Ukrainy u 3-kh knyhakh (S. Holovatoho Ed.) K. : Ukrainska Pravnycha Fundatsiia [In Ukrainian].
8. Krusian A. R. (2010) *Suchsanyi ukrainskyi konstytutsionalizm [Modern ukrainian constitutionalism]* K. : Yurinkom Inter [In Ukrainian].
9. *Konstytutsiia nezalezhnoi Ukrainy u 3-kh knyhakh (1995) [The Constitution of independent Ukraine in 3 Vols.]* (S. Holovatoho Ed.) K. : Ukrainska Pravnycha Fundatsiia, Vol 2, Ch. 1, 79–80. [In Ukrainian].
10. Petryshyn O. V. (2013) *Forma pravlinnia v Ukraini: dosvid ta poshuk konstytutsiinoi modeli [Form of government in Ukraine: experience and finding a constitutional model]* *Visnyk Konstytutsiinoi Asamblei. – Bulletin of the Constitutional Assembly, 1, S. 264.* [In Ukrainian].
11. Bereza A. V. (2013) *Reformuvannia publichnoi vlady: suchasni kontseptsii ta politychna praktyka [Reform of public authorities: current concepts and political practice]* K. : Lohos [In Ukrainian].
12. Chirkin V. E. (2013) *Glava gosudarstva. Sravnitelno-pravovoye issledovaniye [Head of State. Study comparative and legal]* M. : Norma. INFRA-M [In Russian].
13. Sukhonos V. V. (2011) *Instytut hlavy derzhavy v umovakh respubliki: konstytutsiino-pravovi ta istoryko-teoretychnyi aspekty [Institute Sukhonos head of state under the Republic: constitutional and legal, historical and theoretical aspects]* Sumy: Universytetska knyha [In Ukrainian].
14. Averianov V. B. (2011) *Vybrani naukovy pratsi [Selected research papers]* K. : In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy [In Ukrainian].
15. Shapoval V. M. (2004) *Konstytutsiia i vykonavcha vlada [Constitution and the executive]* K. : Yurinkom Inter, [In Ukrainian].
16. *Konstytutsiine pravo Ukrainy [Constitutional law of Ukraine]* (2008) (V. P. Kolisnyka, Yu. H. Barabasha Eds). Kh. : Pravo [In Ukrainian].
17. Pohorilko V. F., Fedorenko V. L. (2011) *Konstytutsiine pravo Ukrainy [Constitutional law of Ukraine]* K. : KNT, Vydavnytstvo Lira-K [In Ukrainian].
18. Skrypniuk O. V. (2009) *Kurs suchasnoho konstytutsiinoho prava Ukrainy: Akademichne vydannia [Course of modern constitutional law in Ukraine: Academic Publishing]* Kh. : Pravo [In Ukrainian].
19. Sukhonos V. V. (2011) *Instytut hlavy derzhavy v konstytutsiinomu pravi [Institute of president in constitutional law]* Sumy: DVNZ «UABS NBU» [In Ukrainian].

А. А. ЯКОВЛЄВ

кандидат юридических наук, заместитель главного ученого секретаря НАПрН Украины

**РАЗВИТИЕ ИНСТИТУТА ГЛАВЫ ГОСУДАРСТВА:
ОПЫТ И СОВРЕМЕННОСТЬ УКРАИНЫ**

В статье определены основные этапы конституционного становления и развития института главы государства в независимой Украине, проанализированы генезис функций этого органа государственной власти, а также охарактеризованы основные элементы конституционно-правового статуса главы государства. Автор исследует

роль главы государства в процессе конституционной модернизации. Дается комплексная характеристика конституционных перспектив изменения формы правления в Украине с учетом опыта политической реформы 2004 и 2014 гг., а также современного состояния развития системы государственной власти Украины.

Ключевые слова: конституционный процесс, глава государства, президент, конституционное право, форма правления, полномочия главы государства.

A. A. YAKOVLEV

Candidate of Legal Sciences, Deputy chief scientific Secretary of National Academy
of Law Sciences of Ukraine

THE DEVELOPMENT OF HEAD OF STATE INSTITUTE: EXPERIENCE AND MODERNITY OF UKRAINE

Problem setting. The ongoing process of constitutional modernization in Ukraine is logically associated with improving the system of public authorities in general, optimization of its structure and the formation of new, more effective mechanisms of interaction of its basic elements, and with a clearer definition of the role and constitutional status of separate state authorities. It has been established that one of the key actors in the implementation of state power in Ukraine is the President, making the presidency an important part of the overall reform of the system of state power in Ukraine, which is able to ensure the success of constitutional reform in general.

Analysis of recent researches and publications. The study of this issue was engaged in such scientists as Yu. Barabash, F. Burchak, I. Protsyuk, V. Skripnyuk, A. Sovgira, M. Zwick, N. Shuklina, et al.

Article's main body. The relevance of treatment to this problem is determined by several factors. Firstly, as noted by Yu. a. Barabash, the problem of determining the President's status as head of state which in reality leads to the emergence of a number of complex theoretical and practical contradictions in the functioning of the system of state power has not been solved yet, on the territory of the former Soviet republics until today. In Ukraine and in other countries that emerged on the territory of the former USSR, the position of the President was one of the key not only in the system of public authorities, but also in the process of implementing democratic reforms.

Secondly, it should be noted that the existence of «strong» presidential power, highlights the issue of rethinking or refinement of the classic trioxolane model of separation of state power into the appropriate branches (Executive, legislative and judiciary).

Conclusions and prospects for the development. Thus, summarizing the results of the study we can formulate the following conclusions. Firstly, one of the defining directions of constitutional modernization in Ukraine should be institution of the head of state improving in more precise of constitutional definition of his status. Secondly, an important step in the constitutional status of the head of state is the consolidation of the basic principles by which he is guiding in its activities.

Key words: constitutional process, the head of the state, the President, constitutional law, form of government, powers of the head of the state.